

UN RETAULE INÈDIT DEL PINTOR CLAUDI LORENZALE: UNA OBRA DE MADURESA

RAMON RIBERA GASSOL

Donar a conèixer obres desconegudes, que resten en el més absolut anonimats i que es troben en col·leccions particulars (fins i tot en museus), és una feina pels historiadors de l'art, no sempre fàcil. Aquest és el cas del present estudi, que pretén recuperar i aportar a la vegada un granet més a la poc estudiada obra pictòrica del pintor català Claudi Lorenzale.¹

El natzarenisme o purisme pictòric català: Claudi Lorenzale i Sugrañes (1814-1889)

Lorenzale, juntament amb els pintors Pelegrí Clavé, Francesc Cerdà, Pau Milà i Fontanals, Joaquim Espalter i d'altres, fou un dels propagadors a la Catalunya del segle XIX de la pintura anomenada «Natzarenista o Purista».

Aquesta nova visió d'entendre l'art, l'adoptaren o aprengueren en les seves llargues estades d'estudis a Roma (període comprès entre 1834-1841), a l'entrar en contacte amb l'ideari estètic de l'alemany Johann Friedrich Overbeck i de l'italià Tommaso Minardi, que consistia en un retorn o enmirallament vers la pintura dels «primitius» italians o del primer renaixement: Giotto, Cimabue, Fra Angèlico, Perugino, Rafael, etc..., amerat d'un profund sentiment medievalista, religiós i moral.

Aquesta manera de «fer» art, de forma general i breu és caracteritzada per una perfecció i definició lineal, simplicitat, austeritat i puresa en les formes i contorns; escassetat formal, certa carència de moviment, també certa anul·lació de l'espacialitat i la perspectiva, poc propensos al paisatgisme, centrant principalment l'atenció en la figura humana i com diu Francesc Fontbona «pintura poc colorista, de tons terrosos, suaus de factura i amb una acusada tendència a un *sfumato* convencional...».²

1. PONSÀ FONTANALS, M. Glòria, *Claudio Lorenzale Pintor*, Tesi de llicenciatura, Universitat Autònoma de Barcelona, 1974. És l'únic estudi fins al present que intenta aprofundir en la vida i obra de l'artista.
2. FONTBONA, Francesc, i JORBA, Manuel, *El Romanticisme a Catalunya*, Barcelona, 1999, pàg. 24.

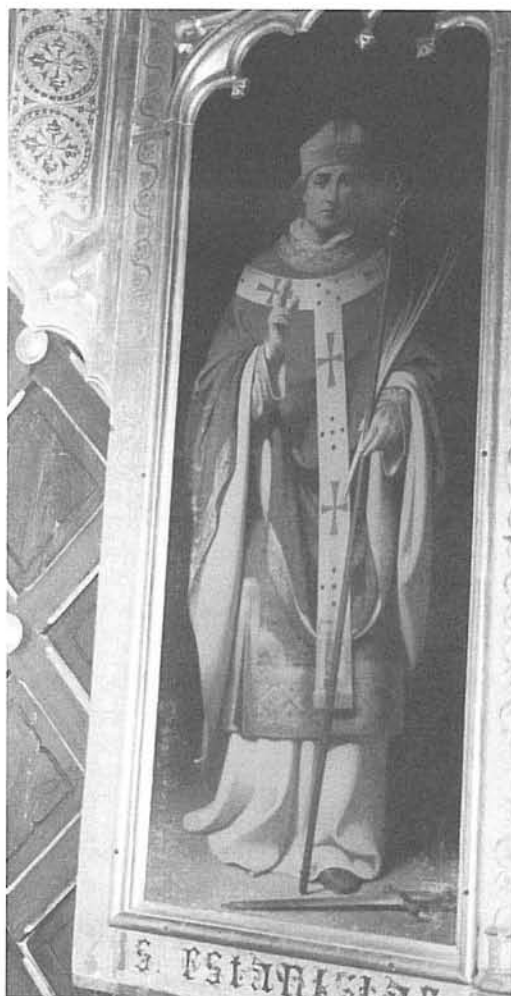

Fig. 1. *Sant Estanislau*. Torre del Veguer (foto Ramon Ribera).

Fig. 2. *Sant Estanislau*. Signat: «C.L.». Dibuix amb llapis (218 x 108 cm). Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC (foto Calveras, Mérida i Sagristà).

Aquestes característiques pictòriques, més o menys, les podem veure reflectides als quadres objecte del present estudi, realitzats pel pintor quan tenia seixanta tres anys, en plena maduresa artística.

La torre del veguer: retaule de Maria auxiliadora

S'anomena Torre del Veguer a un gran casal que es troba a l'extrem ponentí del terme municipal de Sant Pere de Ribes (comarca del Garraf, província de Barcelona).

Fig. 3. *Sant Julià*. Col·lecció particular, Madrid
(foto Francesc Fontbona).

Té una antiguitat propera als sis segles i mig i fou durant la possessió de Frederic d'Avinyó (s. XVI) quan es començà a anomenar «torre del veguer», per haver tingut aquest durant un temps la vegueria de Vilafranca del Penedès.

Com a dada curiosa dir que l'any 1413 la propietat fou adquirida pels frares jerònims, que hi fundaren un monestir amb el nom de Sant Jeroni de la Vall de Montolivet, i restaren poc temps, marxant cap a Badalona on fundaren el Monestir de Sant Jeroni de la Murtra.³

3. *Gran Penedès. Revista Bimestral d'Informació Comarcal*, n. 66, Vilafranca del Penedès. març - abril, 2000.

Fig. 4. *Sant Agustí*. Torre del Veguer (foto Ramon Ribera).

Fig. 5. *Sant Agustí*. Signat «C.L.», dibuixat amb llapis (219 x 107 cm). Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC (foto Calveras, Mérida, Sagristà).

Donant un salt en el temps, trobem que l'any 1882 Josep Ferrer-Vidal i Soler⁴ adquireix la propietat i realitza importants reformes estructurals, amb un estil de caire medievalista (torre, merlets, espitlleres,...), que alteraren el seu aspecte original; l'any 1896 féu construir una petita capella d'estil neogòtic, adossada al casal, sota l'advocació de Maria Auxiliadora, on es troba el retaule o tríptic, que per sort encara conserva la funcionalitat per el qual fou concebut.

Hem d'apuntar les hipotesis següents: que el retaule fos encarregat per la família Desmassières i Fernández de Santillán (anterior propietària), per a l'oratori que segurament hi havia a l'interior de la casa o potser també que la família Ferrer i Vidal el portés d'una altra casa de la seva propietat, ja que les pintures de Lorenzale estan datades l'any 1877, mentre que la capella no fou construïda fins l'any 1896; possiblement doncs el retaule fou reubicat en aquest nou espai.

4. Neix a Vilanova i la Geltrú, 1857. Va ésser escriptor, compositor, polític liberal-conservador i industrial de la Fàbrica de Mar. L'any 1909 el mestre d'obres Gaietà Miret construí per encàrrec seu la Societat Cultural i Artística l'Orfeó Vilanoví. *Americanos-Indianos. Arquitectura i Urbanisme al Garraf, Penedès i Tarragonès. Segles XVIII-XIX*, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, Vilanova i la Geltrú, 1990, pàgs. 241-242.

Fig. 6. *Pietat*. Torre del Veguer (foto Ramon Ribera).

He de dir que les pintures (oli sobre tela), es troben en molt bon estat de conservació; l'element arquitectònic que les emmarca és d'inspiració gòtica (dosser, arcs de mig punt lobulats i policromia daurada).

Dins l'important fons de dibuixos que el Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC conserva del pintor Lorenzale, he trobat els esboços preparatoris corresponents a les pintures finals.

– Sant Estanislau (fig. 1, carrer lateral esquerre), a la part inferior del marc hi ha inscrit en lletres gòtiques el nom del Sant. Signat amb inicials i datat a l'angle inferior dret: «C.L. 1877». Estanislau Sant nacional de Polònia, Bisbe i màrtir de Cracòvia en el segle XI.⁵

Ens és presentat dempeus, amb nimbe, la mirada dirigida cap a l'observador i la indumentària del càrrec eclesiàstic que ostentava: mitra, casulla, sobrepellís, alba i estol·la. Amb la mà dreta, en actitud de beneir i amb l'esquerra sosté el bàcul i la palma martirial; a terra l'espasa amb què li partiren el crani mentre celebrava missa.

La figura emergeix de la penombra, d'un espai indefinit, moment en què la llum impacta sobre la figura, ressaltant els colors daurats, rosacis, lilós i blanc de la vestimenta.

A l'esboç preparatori (MNAC n° inventari 5905) (fig. 2), hi observem lleugeres diferències, en comparació amb la pintura final en la que el sant porta barba, per l'ornament del bàcul, la posició de la palma i algun complement de la indumentària.

També afegir que en una col·lecció particular de Madrid es conserva un Sant Julià (Signat: «C.L». Oli sobre tela, 39,5 x 27 cm, fig. 3), quasi idèntic a Sant Estanislau en quant a la vestimenta, els gests, i la fisonomia, en canvi porta el nom inscrit en el nimbe.⁶

– Sant Agustí (fig. 4, carrer lateral dret), a la part inferior del marc hi ha inscrit en lletres gòtiques el nom del Sant. Signat amb inicials i data a l'angle inferior dret: «C.L. 1877». Agustí, Bisbe d'Hipona, escriptor i doctor de l'Església.

Ens és presentat dempeus, amb nimbe, mig calb, amb barba, el cap lleugerament inclinat cap a la dreta i la mirada cap a dalt; també porta la indumentària de bisbe, però sense la mitra i el bàcul. Lorenzale ha volgut destacar la faceta d'erudit que tenia. Amb la mà dreta sosté una pluma i amb l'esquerra una maqueta d'un temple (al·lusiú al sosteniment espiritual que portà a terme dins l'església); l'espai compositiu és idèntic a l'anterior, destacant el color groguent de la casulla.

A l'esboç preparatori (MNAC n. inventari 5765) (fig. 5), hi observem lleugeres diferències, amb la pintura final: la posició frontal del sant, algun detall de la vestimenta, i el canvi del temple per un llibre.

Possiblement l'elecció d'aquests dos sants té a veure, segurament, amb el fet que algun dels membres familiars portés sengles noms.

5. RÉAU, Louis, *Iconografía del Arte Cristiano*, tom 2/volum 3, Barcelona, 1997.

6. Informació aportada pel Sr. Francesc Fontbona i de Vallescar.

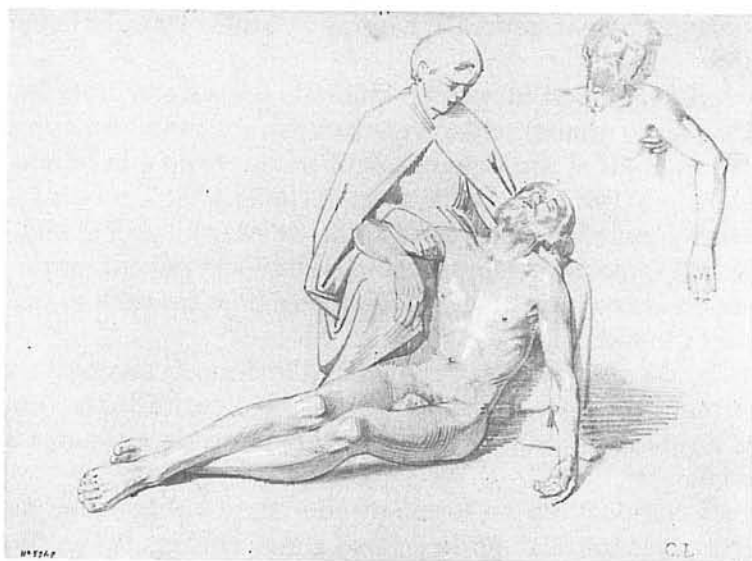

Fig. 7. *Pietat*. Gabinet de Dibuixos i Gravats. Signat «C.L.». Dibuix amb llapis (237 x 315 cm). Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC (foto Calveras, Mérida, Sagristà).

Fig. 8. Projecte de retaule. Signat «C.L.». Dibuix amb llapis (265 x 208 cm). Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC (foto Calveras, Mérida, Sagristà).

– Pietat (fig. 6, carrer central). Signat i datat a l'angle inferior dret: «C. Lorenzale. 1877».

En el mont Gòlgota, en un primer pla i als peus de la creu, la Verge sosté a Jesús mort. Maria (amb nimbe) sentada en unes roques, amb vestit vermellós, coberta amb un mantell blau, el cap lleugerament inclinat cap a la banda esquerra i la mirada dirigida cap al cel; el rostre de faccions juvenívoles, traspua serenó i resignació. Jesús (amb nimbe) recolzat en la falda de Maria, amb el cap endarrera, la boca entreoberta, i la part inferior del cos entrecobert per un ampli sudari (on el pintor s'esplaia en el tractament sinuós dels plecs) en un extrem del qual hi ha la corona d'espines i tres claus.

El cos jacent, de moviment *serpentinatto*, d'insinuada anatomia, destaca per la sinuositat, puresa, pulcritud i morbidesa de les carnadures, amb efectes de clarobscur; les ferides ocasionades pels claus i la llançada, reduïdes a un fet merament testimonial.

L'estructura compositiva en forma piramidal, marcades diagonals dels cossos que contrasten amb la verticalitat de les tres creus, col·locades en diferents plans i que s'entreveuen en la penombra.

El cel sumit en una forta foscor, s'inspira en la descripció que fan tres dels quatre Evangelistes en el moment de narrar la crucifixió: «des del migdia fins a mitja tarda s'estengué una foscor sobre tota la terra...» (St. Mateu 27: 45), que contrasta amb la blancor de les carnadures de les figures i que deixa traspuar una tènue claror en la llunyania, on també s'entreveu, per medi de l'arquejament del braç esquerra de Jesús, la silueta de la ciutat de Jerusalem.

El pintor centra tota l'atenció en el recolliment, devoció, misticisme i tragèdia de les dues figures, però sense caure en extrems dramàtics i teatralitzants, respirant-se una atmòsfera de fràgil quietud.

Al gabinet de dibuixos, hi trobem possiblement un primer esboç (MNAC n° inventari 5348) (fig. 7) centrat en la figura de la Pietat, amb alguna diferència, i també un projecte de retaule (MNAC n° inventari 5822) (fig. 8) que correspon només a la pintura central, idèntica a la pintura final, essent completament diferent l'ornament arquitectònic que emmarca les pintures, que en el dibuix és de caire renaixentista.

Agraïments

Família propietària, Gabinet de Dibuixos i Gravats del MNAC i al Sr. Francesc Fontbona.